Vua rất trẻ tuổi đời mười sáu
Đã là cha mấy cậu con trai
Hàng trăm cung nữ trong tay
Ngập chìm tửu sắc, ngày ngày hoang dâm

Nguyễn thị Lộ phong hàm học sĩ
Là một người kiều nữ trong cung
Ngày đêm hầu hạ ở cùng
Thái Tông suồng sã lung tung với nàng

Lộ vợ thứ đại thần Nguyễn Trãi
Vừa đẹp người lại giỏi văn chương
Nhân vua đang ở Quy Dương
Ghé thăm Nguyễn Trãi tại vườn Lệ Chi

Vua và Lộ cùng nhau trò chuyện
Lại hàn huyên cho đến suốt đêm
Đang vui sao bỗng tự nhiên
Một cơn đột quỵ chết liền trong tay

Lộ kinh hoàng cố lay vua dậy
Trâm cài đầu chẳng thấy hồi sinh
Xác vua đang ở bên mình
Long lanh giọt lệ ngấn quanh mắt nàng

Xác vua quàng ở nhà Nguyễn Trãi
Đưa về kinh mất phải hai ngày
Vào cung rồi phát tang ngay
Khiến cho trăm họ tiếng rày tiếng ve

Mười hai hôm , sau khi biến cố
Ghép Thị Lộ vào tội giết vua
Cả dòng Nguyễn Trãi bị đưa
Tru di tam tộc không chừa một ai

LÊ NHÂN TÔNG HOÀNG ĐẾ (1442- 1459)

Lập Bang Cơ lên ngai hoàng đế(1442)
Hoàng tử là thứ kế con vua
Một người sáng suốt có thừa
Tiếc thay chết trẻ khi chưa trưởng thành

Việc triều chính thân hành thái hậu
Buông rèm che nghe tấu việc triều
Lê Khắc Phục , được đi theo
Lại thêm Thụ, Khả góp điều phò vua

Hậu đàn bà mắt lòa chẳng thấy(1449)
Bọn đại thần che đậy cho nhau
Chỉ lo thu vén đem vào(1448)
Kết bè kết đảng, kết giao hoạn thần

Bọn đại quan một đoàn xiểm nịnh
Ghen hiền tài, ghét chính, tà gian
Bên ngoài xã tắc suy tàn
Cậy quyền, ỷ thế làm càng hiếp dân

Nạn hối lộ đã dần thành tật
Việc bán quan mua tước thường xuyên
Nghiêu Tử, rồi lại Trịnh Kiên

Hàn lâm học sĩ dốt nguyên cả làng (1448)

Năm Giáp Tý bắt giam Lê Liệt
Rồi Phục, Khả bị giết oan khiêng(1452)
Ra tayThái hậu nắm quyền
Lệnh bà quyết định mọi đàng trong dân

Năm Bính Dần, chọn người khỏe mạnh
Xung vào quân để đánh Chiêm man
Xuất binh chiếm được Chà Bàn
Bí Cai Chiêm chúa đầu hàng quân ta

Phú xin tha cho dân Quy Hóa (1448)
Miền Tuyên Quang đói kém thiếu mưa
Ruộng đồng lúa mọc lưa thưa
Nhiều năm đại hạn mất mùa liên miên

Năm Kỷ Mão, một đêm chính biến
Lê Đắc Ninh giữ điện cấm quân
Theo phe phản nghịch Nghi Dân (1459)
Cùng hơn trăm đứa leo thành vào cung

LÊ NGHI DÂN HOÀNG ĐẾ (1459- 1460)

Giết Nhân Tông, với cùng thái hậu
Đoạt ngai vàng kết cấu gian nhân

Người trong bè đảng gia ân
Qua Tàu , sai sứ xin ban vương hầu

Tám tháng sau, hội bàn sự việc
Gồm công thần Đinh Liệt, Lê Yên
Với quan Nguyễn Xí, Điện Tiền
Cùng nhau mưu sự giết liền hai tên

Đóng cửa thành, giử yên thống suất
Bắt Nghi Dân phế truất tức thời
Quần thần hội kiến với người
Tư Thành hoàng tử được mời nhận ngôi (1460)

LÊ THÁNH TÔNG HOÀNG ĐẾ (1460- 1497)

Đó là ngày, giữa năm mồng sáu
Lên ngai vàng lễ hậu phát tang
Cho anh và mẹ đàng hoàng
Rước vào thế miếu lập đàn cầu siêu

Vua có nhiều thiên tư đặc biệt
Là một người cương quyết thực tài
Lại còn võ giỏi văn hay
Làu thông kinh sử thuở nay mấy người

Ngự trên ngai tuổi đời mười tám
Sửa nhân luân, quyết đoán mối giềng
Đào Biểu truy nghĩa tuyên dương

Đắc Ninh giết bỏ làm gương cho đời

Nay cho đổi, là thời Quang Thuận
Xuống chiếu truyền tha án tù nhân
Xét xem chức tước bá quan
Cấp cho ruộng đất để làm của riêng

Năm Canh Thìn sai quan Lê Liệt
Đem quân đi tiễu triệt Bồn Man (1460)
Dựng văn bia ở Mục Lăng
Bắt làm hộ tịch, đe răn phản thần

Lệnh cho khắp các quan huyện phủ
Phải ưu tiên khuyến nhủ nhân tâm
Chăm lo cày cấy siêng năng
Bỏ gốc theo ngọn khuyên dân không làm

Lệ thi Hương vua ban định rõ (1462)
Danh sách thi gạt bỏ những người
Dù cho học giỏi, có tài
Mà vô đạo đức cũng hoài bỏ đi

Lại định kỳ thi Hương, thi Hội
Đệ nhất thời phải hỏi Tứ Thư
Thứ hai : chiếu, chế, biểu từ
Thứ ba " thơ, phú. Thứ tư :sách, bài

Về hành chánh, hỏi tay hiểu việc
Chốn nha môn phải biết ký tên

Hưu quan sáu chục trở lên
Được về trí sĩ giữ nguyên tước hàm.

Đổi sáu bộ ra làm sáu viện
Mỗi viện đều riêng tuyển thượng thư
Truyền cho làm việc đúng giờ (1462)
Nhưng saulại đổi y như xưa làm

Tháng hai năm Quý Mùi, thi Hội
Vua thân hành vấn hỏi thí sinh (1463)
Tiến sĩ chọn được Thế Vinh
Bắt loa truyền gọi xướng danh từng người

Trăm kẻ thi một người được đỗ
Treo bảng vàng ngoài cửa Đông Hoa
Ban ân ủy dụ thật là
Vô cùng trân trọng vang xa dội gần

Năm Giáp Thân (1464) vua về cúng tế
Ở Sơn Lăng theo lệ hằng năm
Giải oan Nguyễn Trãi, chiếu rằng :
"Bổ cho con Nguyễn Trãi chức đồng tri Châu"

Vua nhớ đến công lao Nguyễn Trãi (1467)
Cho phục hồi hết thảy thơ văn
Đề cao giá trị tinh thần
Phần nào chuộc lại lỗi lầm tiên vương

Sai người đi dò đường, dò bể (1490)

Vẽ bản đồ hình thể quốc gia
Định ra biên giới nước ta
Ai Lao, Chiêm Quốc thật là phân minh

Việc quân ngũ định thành quy chế (1467)
Chia ra làm mỗi vệ như sau :
Vệ thì : năm sở làm đầu
Sở : hai chục đội được giao tuyển người

Quân số đội là hai mươi chẵn
Luyện côn quyền, thương giản cho tinh
Lúc nào đất nước thanh bình
Cho về một nửa dân đinh cấy cày

Sai Khuất Đã ra tay đánh giặc (1467)
Đến Mã Giang vây bắt Đạo Đồng
Tiểu trừ ở sách Man Nhung
Dẹp tan giặc cỏ yên lòng nhân dân

Với quần thần, vua ban sắc dụ
Thường hay dùng điển cũ, ý xưa
Răn người bất nghĩa a dua
Lời trong sắc dụ nghe như văn tài

Nguyễn Bá Ký là tay học sĩ
Chê vua không chú ý sử kinh
Không theo lối học thực hành
Phù hoa sáo điễn thiếu phần cách tân

Vua tự xưng Tao Đàn nguyên soái
Hăm tám người lập hội làm thơ
Đa phần bài xướng của vua
Các quan họa lại ngợi ca hết lời

Vua lại sai Sĩ Liên phụng chỉ
Viết "Đại Việt sử ký toàn thư"
Phu Tiên năm Hợi bấy giờ
Hơn hai niên kỷ đến chừ mới xong (1479)

Truyền Lễ, Cử, Nhuận, Trung, Đình Bảo
Biên tập xong chính sự quốc triều
Viết từ Thái Tổ tiếp theo
Soạn thành trăm quyển chia nhiều bộ môn

Các sử quan vâng theo chếu chỉ
Cố cho xong bất kể đêm ngày
"Thiên Nam Dư Hạ Tập" này
Công trình biên soạn đến nay hoàn thành (1483)

Lại sai chép "Thân Chinh ký sự"
Ghi rõ ràng lịch sử đánh Chiêm
Ai Lao cũng đã dẹp yên
Viết thành một quyển để riêng bấy giờ

Luật Hồng Đức trong Dư Hạ tập
Là biểu trưng luật pháp quốc gia
Hình quan theo đó mà tra
Những điều luật định thật là phân minh

Vua ví mình ngang danh Đỗ Phủ (1496)
Thường huênh hoang giữa chỗ triều đình
Tao Đàn nguyên soái xưng danh
Thơ văn khẩu khí chỉ dành hạng trung

Lê Thánh Tông có chừng vài quyển
Đại khái là "Quỳnh Uyển cửu ca"
"Cổ kim bách vịnh" thi ca
"Xuân vân", "Kim cổ", "Anh hoa" thơ Đường

Về ngoại giao lựa phương khôn khéo
Nước Chiêm Thành chọn mẹo cầu phong
Nhã Lan không dám hai lòng
Bồn, Sơn man cũng phục tùng nước ta

Với nhà Minh thì ta giữ đúng
Cứ ba năm triều cống một lần
Chọn đi những vị sứ thần
Có tài ứng đối ngoại nhân phải gờm

Viết cảo thơm "Bình Chiêm sách lược"(1471)
Mười mấy điều phát trước trong doanh
Tháng năm Tân Mão đánh thành (1471)
Chà Bàn bắt sống tù binh mấy ngàn

Băm tám năm Tư Thành nối nghiệp
Được tôn xưng hoàng đế Thánh Tông
Một người nổi tiếng hiếu trung

Có tài văn học, tinh thông lắm điều

Trong đời vua có nhiều trước tác
Định luật hình cùng các việc binh
Xây thêm đền điện, cung đình
Sửa sang chính sự cho thành nếp hơn

Đạo làm con, một lòng hiếu thảo (1496)
Khi mẹ đau dâng cháo, hầu cơm
Ngày đêm bên cạnh chăm nom
Đến khi mẹ chết tự làm ma chay

Viết bút thỏ một bài tự thuật :
"Ngũ thập niên hoa thất xích khu
Cương trường như thiết khước thành nhu
Phong xuy song ngoại hoàng hoa tạ

Lộ ấp đình tiền lục liễu tồ
Bích hán vọng tùng vân diễu diễu
Hoàng lương mộng tỉnh dạ du du
Bồng lai sơn thượng âm dung đoạn
Băng ngọc u hồn nhập mộng vô ?

Ngoài trời rắc mấy hạt mưa
Giấc thiên thu đã vỗ ru đêm dài
"Năm chục hoa niên bảy thước thân

Lòng như sắc cứng bỗng mềm dần
Gió lay khô héo hoa bên cửa

Sương dãi gầy mòn liễu trước sân
Trời biển xa trông mây thăm thẳm
Kê vàng tỉnh giấc dạ bâng khuâng

Khuất lời cách mặt non bồng vắng
Băng ngọc du hồn nhập mộng chăng ?"
Vua đứng ra, tự mình tẩm liệm
Thay áo quần cho đến rửa chân

Bỏ vào miệng mẹ kim ngân
Cầu xin cho mẹ siêu thần cõi tiên

Lê Thánh Tông người hiền hiếm có
Lúc làm vua uy vũ anh minh
Giữ yên trăm họ thái bình
Xiển dương văn hoá, luật hình sửa sang

QUYỂN MƯỜI BA

Trước khi băng vào năm Đinh Tỵ (1497)
Giữa triều đình chiếu chỉ truyền ngôi
Lựa trong mười bốn con trai
Hai mươi con gái chọn người lên thay

LÊ HIẾN TÔNG HOÀNG ĐẾ (1497- 1504)

Thái tử Huy lên ngôi hoàng đế (1497)
Là một người thông duệ anh minh

Việc quan cho chí việc binh
Thân hành khảo xét, tự mình duyệt phê (1498)

Vua ở ngôi tuổi kề băm bảy
Giữ phép công vẫn phải theo xưa
Thường đem Kinh Dịch, Kinh Thi
Mà răn thần tử giữ bề vua tôi

Năm Kỷ Mùi cho đòi tuyên sứ(1499)
Báo cho dân dự trữ gạo dư (1498)
Không nên xa xỉ dùng bừa
Để dành khi đói mất mùa mà ăn

Cũng năm đó cùng quan bộ Lại
Điện Kính Thiên vua ngự xướng danh
Truyền loa rao khắp kinh thành
Bảng vàng tiến sĩ một mình Lý Khiêm (1499)

Vua lại truyền thẩm tra quan lại
Tinh giảm dần bộ máy quốc gia
Tham, ngu, dốt, hoặc quá già
Thì cho trí sĩ thải ra loại này

Kể từ nay thân vương, dân chúng
Không cưới xin Man chủng Chiêm Thành
Bảo toàn giòng giống tinh anh
Để cho phong tục nước mình giữ nguyên

Cấp áo xiêm tùy theo chức tước

Khi vào chầu cho các quan nha
Thường triều mặc áo tơ gai
Trong ngày quốc kỵ cấm xài vải hoa

Vua chuẩn y lời tâu Lễ Bộ (1503)
Cho đắp đê, đóng vĩ nâng bờ
Ven sông Tô Lịch để hờ
Phòng khi lụt hạn đóng cừ tưới tiêu

Quan Hàn lâm Minh triều đi sứ (1499)
Là Lương Trừ mang ngự sắc sang
Phong làm vua nước An Nam
Lệnh cho lưỡng quốc nghị bàn hiếu thông

Kỳ thi Hội nói chung có khác (1502)
Lễ xướng danh loa bắc truyền ra
Bảng vàng trước ở Đông Hoa
Nay nhà Thái học đem ra bấy giờ

Quan Gia Đình Trung Thu Ngoạn Nguyệt
Là bài thơ điểm khuyết của vua
Khuyên dân cày cấy đúng mùa
Một bài ngự chế dặn dò như sau :

Tinh hỏa hôn trung dạ
Bồng mang xuất bích đông
Kinh phương dương đại thủy
Vệ địa khủng hưng nhung

Tuần tĩnh vưu tâm lý

Suy chiêm mạn di đồng
Bài thơ nói tự đáy lòng
Lưu tâm lụt lội đề phòng về sau

Vua kinh hành ngự vào Thanh Hóa
Bái Sơn Lăng xa giá trở về
Mình rồng nghe đã hơi se
Lại ham nữ sắc có bề đáng lo

LÊ TÚC TÔNG HOÀNG ĐẾ (1504)

Khi sắp băng truyền cho thái tử
Húy là Thuần, con thứ hiến Tông
Một trong sáu vị nối dòng
Lên ngôi cửu ngũ thuận lòng muôn dân

Lễ đăng quang vào năm Giáp Tý (1504)
Từ năm nay niên chỉ Thái Trinh
Ngày sinh Khánh Tiết Thiên Ninh
Ra ân đại xá, thái bình yên dân

Vua ở ngôi được gần sáu tháng
Là một người yểu mạng không may
Lại thêm hiếu học tài hay
Làm vua mấy tháng , tiếc thay giữa chừng

LÊ UY MỤC HOÀNG ĐẾ (1504- 1510)

Lúc lâm chung để lời di mệnh

Đến Hưng Minh, cung thỉnh hoàng huynh
Người này tên húy là Huyên
Hiệu Uy Mục Đế nối quyền chăn dân

Mẹ của vua người làng Phú Chẫn
Thuở cơ hàn tự bán mình đi
Bị sung làm kẻ nô tì
Đưa vào trong nội cận kề tiên vương

Lúc Hiến Tông còn đang thái tử
Thấy nàng xinh tình tứ thước tha
Đưa về trong phủ làm hoa
Hạ sinh Uy Mục chợt qua đời liền

Vì thù riêng , giết ngầm tổ mẫu
Người dáng dấp tướng mạo Quỷ Vương
Bất cần triều chính kỷ cương
Gian dâm hiếu sát xem thói thường hung hăng

Mạc Đăng Dung làm Thiên vũ vệ (1507)
Trong gia phả : hậu duệ Đĩnh Chi
Vai u thịt bắp coi bề,
Làm quan túc vệ chỉ huy ngự tiền

Vua Uy Mục ngày thêm càng rõ
Khi say mèm giết cả cung nhân
Để cho họ ngoại chiếm dần
Nhữ Vi , Khương Chủng chẳng cần hỏi ai
(1505,1507, 1509)

Cậy quyền thế ra oai vùi dập(1507)
Từ dân lành đến lớp thân vương
Muôn dân ta thán vô vàn
Còn vua thì vẫn cung nhân vui đùa

Theo lệnh vua giết thêm nữ sử (1509)
Và người Chiêm đang giữ trong tù
Giết luôn tôn thất của vua
Hại người cốt nhục không chừa một ai

Trong năm năm trên ngôi hoàng đế
Tội ác nhiều không xuể mà ghi
Giết người, vét thuế đem đi
Tiêu xài phung phí kể gì của công

Tu Công Dinh họp cùng ba phủ
Được tôn lên minh chủ nghĩa binh
Dùng Văn Lang để tiến hành
Diệt trừ bạo chúa xích xiềng ác ôn(1509)

Từ Tây đô đem quân tiến đánh
Uy Mục Vương vội lánh khỏi thành
Tu Công chiếm được Đông Kinh
Hoàn toàn làm chủ tình hình rối ren

Uy Mục Vương bắt đem giam lỏng
Xác bỏ vào miệng súng bắn đi
Xong đời một kẻ ác di
Một tên bạo ngược quá ghê bấy giờ

LÊ TƯƠNG DỰC HOÀNG ĐẾ (1510- 1516)

Tương Dực Đế ngôi vua thay thế (1516)
Lấy Ngô Hoán : Tán Trị thừa tuyên
Chỉnh trang bộ máy chính quyền
Lệnh cho bộ Hộ an ninh làm đầu

Nền ngoại giao cũng cùng lối cũ
Sai Lý Khiêm đi sứ sang Minh(1510)
Đem đồ tuế cống linh đình
Theo như đòi hỏi triều đình Trung Hoa

Minh Chính Đức cho qua đáp lễ
Sai Hy Tăng, Nhược Thủy đem sang (1513)
Sắc phong vua nước An Nam
Ban cho mũ áo được làm bằng da

Phạm Hy Tăng chê vua dáng lệch
Là "vua Heo" thích việc ăn chơi
Loạn vong sẽ xẩy tới nơi
Ngai vàng Giao Chỉ khó ngồi được lâu

Vua thông dâm nàng hầu của bố(1514)
Rồi giao hoan cả vợ anh em(1515)

Hồ Tây cho sửa sang thêm
Cởi truồng cung nữ chèo thuyền làm vui

Lại sai người đắp thành ngàn trượng(1516)
Làm cống ngầm , đập chắn sông Tô
Cửu Trùng mặt trước đào hồ
Nhà hơn trăm nóc tốn hao vô cùng

Trong nội cung hoạn quan làm loạn
Bọn phản thần định thoán ngôi vua
Nhờ tay Trịnh Hựu ngăn cho
Bọn Hài bị chém bấy giờ mới yên(1510)

Ở trấn biên nỗi lên giặc cỏ
Như Hưng, Hy,Triệt ở Nghệ An (1512)
Lê Hất và bọn Trần Tuân
Vua sai Đỗ Nhạc đem quân tiểu trừ

Chiếm đất chùa Quỳnh Lâm đại náo
Ở Thùy Đường Trần Cảo xưng vương(1516)
Đem quân vây kín phủ đường
Thăng Long chiếm cứ tự phong quốc triều

Tương Dực Đế đuổi theo Trần Cảo
Cảo chạy thua về thấu đảo Ngọc Sơn
Vua sai Trần Tiến đánh dồn
Cảo quay quân lại giết luôn tướng triều

Trịnh Duy Sản âm mưu phế bỏ
Lừa giết vua ở chỗ Bích Câu
Xác vua vắt vẻo đem vào
Ở trên mình ngựa châm dầu hỏa thiêu

Năm Giáp Tuất(1514) dưới triều Tương Dực
Quan thượng thư Đông Các Lê Tung
Viết bài Tổng luận tiến dâng
Về kho Đại Việt, Vũ Quỳnh khảo biên

LÊ CHIÊU TÔNG HOÀNG ĐẾ (1516- 1522)

Bọn chuyên quyền đưa ra vua mới (1516)
Húy là Y, hoàng đế Chiêu Tông
Đổi năm Quang Thuận để xưng
Trong triều ngoài nội Đăng Dung cầm quyền

Trịnh Duy Sản lấy thêm quân lính
Cùng Nguyễn Thượng đi đánh Chí Linh
Bị quân Trần Cảo vây quanh
Cuối cùng bị giết gần thành Lạng Nguyên(1516)

Quân của Cảo ngày thêm khốn khổ
Bèn rút về trấn ở Lạng Nguyên
Cảo cho trai trưởng cầm quyền
Còn mình xuống tóc tu tiên lánh đời(1516)

Các quan lại tùy thời cát cứ
Đem quân mình trừ khử lẫn nhau
Trần Chân, Hoàng Dụ rồi sau
Xuân Thi, Nguyễn Áng đánh vào kinh sư

Có Nguyễn Sư bức xúc trước cảnh
Nước nhà lâm vào nạn rối tung
Ra tay cái thế anh hùng
Thử xem thời vận mấy dòng thơ sau :

Những toan phục nước cứu muôn dân
Trời chẳng chiều người cũng khó phần
Sông rộng, Giang Đông khôn trở gót
Gió to Xích Bích để thiêu quân

Ninh Sơn mây ám rồng xa khuất
Phúc địa trăng soi hạc tới gần
Anh hùng thành bại xưa nay vậy
Chí đời chưa thỏa hận vô ngần

Ở thành đô bây chừ khói lửa(1518)
Giặc tha hồ cướp của lương dân
Trước thì Trần Cảo tang thương
Sau là Duy Nhạc phá tan kinh thành

Mạc Đăng Dung hồi binh theo lệnh
Của Chiêu Tông bình định loạn quân
Quyền uy, ông tóm thâu dần
Vào tay họ Mạc loại dần người ngay

Vua mưu ngầm cho vời Hiến, Thứ(1522)
Cho người làm mật sứ gọi Tuy
Nửa đêm vua lẻn ra đi
Đăng Dung biết được cấp truy chận đường

LÊ CUNG HOÀNG HOÀNG ĐẾ
(1522- 1527)

Sau hiệp bàn , thái sư Lê Phụ(1522)
Lấy em vua đề cử lên ngôi
Lê Xuân được đặt lên ngai
Tân vương là cháu bốn đời Thánh Tông

Đăng Dung giết Chiêu Tông hoàng đế(1526)
Giữa năm Hợi(1527) lại phế Cung Hoàng
Giáng vua xuống tước Cung Vương
Bắt Hoàng thái hậu giam chung với người

Bà khấn trời trước khi bị thí :
"Mạc Đăng Dung là kẻ bề tôi
Manh tâm, phế chúa, cướp ngôi
Ngày sau con cháu nó thời như ri"

MẠC ĐĂNG DUNG (1527- 1529)

Mạc Đăng Dung vốn nghề đánh cá
Thuở thiếu thời sống ở Cổ Trai
Có dư sức khỏe hơn người

Xuất thân lực sĩ vào đời hậu Lê

Đô chỉ huy lên chức Thái phó
Tóm thâu đầy quyền ở trong tay
Ra oai tác quái với người
Bắt vua viết chiếu nhường ngôi cho mình

Dung sai người qua Minh kính báo(1428)
Cắt hai châu tiến cáo đem dâng
Vua Minh thấy thế bằng lòng
Cho quan giao hảo sứ thông bình thường

Mạc Đăng Dung ngôi vương cướp được
Ba năm trời, bắt chước thuở xưa
Truyền cho con trưởng làm vua(1429)
Còn mình Thái thượng được vừa mấy năm

MẠC ĐĂNG DOANH (1529- 1540)

Mạc Đăng Doanh đổi năm Đại Chính(1429)
Nắm binh quyền ước tính mười năm
Điều quân trị nước sai lầm
Nhân dân ta thán hờn căm quá nhiều

Thuở bấy giờ dân kêu thảm thiết
Mấy năm liền chém giết lẫn nhau(1525)
Lại thêm sâu cắn hoa màu(1527,1530)
Nhân dân ly tán khổ đau vô cùng

Người ta trông có người lãnh tụ

Đưa nước ra khỏi chổ lầm than
Dẹp yên bè lũ tham tàn
Sâu dân mọt nước đã làm suy vong

Năm Canh Dần có ông Lê Ý(1430)
Người họ Lê khởi nghĩa dấy binh
Khắp nơi trong nước tòng chinh
Chỉ vài ba tháng quân thanh lẫy lừng
Mạc Đăng Dung đem quân đi đánh
Mấy trận liền xính vính tả tơi
Sơn quan tìm lối rút lui
Tống Giang cứ điểm cho người trấn biên

Mạc Đăng Doanh điều quân Hoằng Hóa
Cùng Quốc Trinh trấn ngã Thạch Thành
Bất thần tung chưởng đánh nhanh
Tưởng rằng thắng thế hóa thành thua to

Quân Lê Ý bấy giờ kiêu ngạo
Vì coi thường nên dẫu hùng binh
Nhân khi sơ ý coi khinh
Bị quân nhà Mạc công thành đánh tan

Bắt được Ý cửa Nam, bãi cát
Lệnh dùng xe xé xác hành hình(1530)
Nghĩa quân tan vỡ rất nhanh
Người thì phân tán kẻ đành chạy sang

Nước Ai Lao chọn đường ẩn náu
Sống tạm thời rèn giáo mài gươm

Chờ khi khôi phục giang san
Dẹp tan bạo chúa trung hưng nước nhà

Doanh cũng cho mở khoa thi Hội
Tuyển nhân tài cứ mỗi tam niên
Trạng nguyên là Nguyễn Bỉnh Khiêm(1535)
Tiến sĩ cập đệ có thêm họ Bùi

Ở trong nước ơn trời đổ xuống
Mưa thuận hòa đất ruộng lúa chiêm
Được mùa quốc thống tạm yên
Không còn trộm cướp liên miên như thời...

Họ Mạc sai sang Minh dâng biểu
Nộp sổ sách và chịu xin hàng
Đăng Dung qùy trước phủ đường
Cột dây vào cổ xin nhường đất đai(1540)

LÊ TRANG TÔNG HOÀNG ĐẾ (1533- 1548)

Nguyễn Kim cho người tìm khắp nước
Kiếm cháu con đời trước nhà Lê
Rước ông Lê Huyến đưa về
Tôn làm Hoàng đế trị vì hùng binh

Từ Lê Lợi khai sinh dấy nghiệp
Đến Cung Hoàng nối tiếp nhiều năm
Kéo dài niên kỷ hơn trăm
Lê sơ nay chuyển ra làm Trung hưng

Vua Trang Tông (1533) trở về lại nước
Cùng Nguyễn Kim lo việc binh dân
Ngày đêm chỉnh đốn quan quân
Nguyên Hòa niên hiệu, kết thân nước Lào

Tây dựa vào Ai Lao hùng cứ
Bắc thì cho sai sứ cầu phong
Đất đai giữ được phía trong
Cao Bằng, họ Mạc tranh hùng với Lê
Cả hai xin Tàu về phân xử
Bọn Mạc Lê là thứ hám danh
Đăng Dung lại tự trói mình
Lấy dây buộc cổ ở thành Nam Quan

Dung dâng biểu đầu hàng quân giặc
Còn Trang Tông lại mách Đăng Dung :
Tiếm ngôi rồi lại tự xưng
Làm vua Đại Việt cúi dâng chuyện này

Vua nhà Minh hiểu ngay sự thể (1541-1546)
Mạc Phúc Hải theo lệ cống mình
Lạy , quỳ trước mặt quân Minh
Để quan hội khám ở thành Nam Quan

Cho người mang đồ sang tuế cống
Bị quân Minh rẻ rúng bồi thần
Việc này nhục quốc khi dân
Khiến cho bá tánh hận quân cầm quyền

Người trong nước bùng lên khởi nghĩa

Theo Trang Tông vì quá chán chê
Nguyễn Kim là tổng chỉ huy
Anh hùng hào kiệt theo về rất đông

Dương Chấp Nhất gian hùng họ Mạc (1545)
Giả trá hàng giết được Nguyễn Kim
Vua sai Trịnh Kiểm thay quyền
Nam-Lê; Bắc-Mạc hai miền phân tranh

MẠC PHÚC NGUYÊN
(1546- 1561)

Năm Bính Ngọ (1546) Phúc Nguyên kế vị
Việc triều chính lại để chú coi
Khiêm Vương Kính Điển dùng người
Cùng quan Thái tể trong ngoài giữ yên

Mạc Kính Điển quyền hành quyết đoán(1546)
Thẳng tay trừ, dẹp loạn Chính Trung
Họ hàng giết lẫn lung tung
Trung bèn chiếm cứ một vùng Quảng Yên

QUYỂN MƯỜI BỐN

LÊ TRUNG TÔNG HOÀNG ĐẾ
(1548- 1556)

Thái tử Huyên sau khi cha chết

Được đưa lên kế nghiệp tiên vương
Năm Mậu Thân (1548) lể đăng quang
Giửa triều ngự thị lo toan nước nhà

Việc Nam Triều phải qua Trịnh Kiểm
Vua giao cho xét tuyển nhân tài
Tính trù mưu lược lựa thời
Trung hưng đế chế trong ngoài vỗ yên

Lê Bá Ly tướng bên nhà Mạc(1550)
Phùng Khắc Khoan và các anh hào
Khải Khang, Nguyên Thiếu cùng nhau(1552)
Vượt biên để tới Nam triều Lam kinh

Vua cả mừng thưởng ban ủy lạo
Phong chức tước áo mão cân đai(1551)
Tùy theo sở đoản mỗi người
Mà trao nhiệm vụ trông coi việc triều

Mở chế khoa vừa treo bảng hổ(1554)
Đinh Bạt Tụy chấm đổ xuất thân
Người làng Bùi Khổng , Nghệ An
Là tay uyên bác danh nhân bấy giờ

Năm Bính Thìn nhà vua tạ thế(1556)
Nước một ngày không thể không vua
Chọn người tùy ở Thái sư
Tìm trong con cháu Lê Trừ đưa lên

LÊ ANH TÔNG HOÀNG ĐẾ (1556 - 1573)

Lê Duy Bang trở thành thiên tử
Lấy Phạm Đốc Binh bộ thượng thư
Tạm tha thu thuế địa tô
Trung hưng giềng mối tiền đồ tổ tiên

Thuở bấy giờ hai miền Nam Bắc
Ở phương Nam là đất nhà Lê
Phía Bắc họ Mạc trị vì
Lấy đèo Tam Điệp mà chia tạm thời

TRỊNH KIỂM (1545- 1570)

Trịnh Kiểm người Sóc Sơn - Vĩnh Lộc
Rất thông minh mưu lược hơn người
Nguyễn Kim yêu mến vì tài
Gã cho con gái , giao coi binh quyền

Khi Nguyễn Kim bị đầu độc chết
Vua trao Kiểm kế nghiệp Tĩnh Công
Toàn quyền thống lĩnh ngoài trong
Đốc xuất binh tướng , bổ sung nhân tài

Thuần Phúc sai thượng thư Giáp Hải(1566)
Đi lên miền địa giới Lạng Sơn
Đón Lê Quang Bí sứ thần

Phái đi mười tám năm tròn tới nay

Trịnh Kiểm thay vua Lê điều khiển
Cuộc tương tranh trận tuyến hai miền
Sáu năm chinh chiến triền miên
Một hôm Kính Điển đem thuyền tấn công

Vào Thanh Hóa vượt sông Đại Lại(1555)
Quân nhà lê giữ núi Kim Sơn
Hai bên giao chiến tương tàn
Cuối cùng quân Mạc bị đòn phản công
Thọ Quận Công liệu mình không thoát
Nhảy xuống sông bắt chước Yết Kiêu
Sức người nào dễ chìu theo
Mênh mông sóng nước rong rêu cuốn người

Hai năm sau vua sai đánh nữa (1557)
Thanh Quân Công chống giữ Nga Sơn
Vũ Lăng lựa kế đánh dồn
Khiến cho Kính Điển thua luôn trận này(1557)

Để đánh trả Kiểm sai năm vạn
Vừa chiến thuyền lính tráng binh lương
Giong buồm trực chỉ Sơn Nam
Hai bên quần thảo cùng đường lui quân

Cuộc chiến tranh không phân thắng bại
Khiến dân tình khốn khổ lầm than
Lòng người quá đỗi hoang mang
Bắc nam tương sát điêu tàn không nguôi

NGUYỄN HOÀNG (1558 - 1613)

Năm Mậu Ngọ, tháng mười, Trịnh Kiểm(1558)
Cho Nguyễn Hoàng vào trấn Hoá Châu
Đắp đài làm lễ đàn giao
Dậm chân đất mới vẹt lau dựng nhà

Bõ những lúc bôn ba sất bất
Nay tìm ra chổ đất dung thân
Lựa nơi hiểm yếu đóng quân
Biển dâu nay đã biến dần gia trang
Năm Kỉ Mùi vừa gần tháng tám(1559)
Trịnh Kiểm đem sáu vạn tinh binh
Sau khi hiểu rõ sự tình
Đích thân làm tướng điều binh lên đường

Mạc Phúc Nguyên vội vàng ra ở
Đặt dinh cơ trú sở cửa Nam
Đóng từ Bạch Hạc-Nam Xang
Trại binh, thuyền chiến trải dàn một phương

Mặc cho Kiểm trên đường đánh tới
Chiếm một vùng ra mãi phía Tây
Dụ cho quân Trịnh sa lầy (1560)
Lén sai Kính Điển vào ngay Yên Trường

Quân Trịnh Kiểm hoang mang chẳn biết
Bị quân Mạc tập kích sau lưng
Tây Đô bối rối vô cùng